

El testimoni de l'estada a Mauthausen de Joaquim Amat-Piniella, explicat a Montserrat Roig

Transcripció de l'entrevista que l'escriptora va
realitzar a l'insigne manresà,
el 24 de juliol del 1973 (*)

(Document del "Fons Montserrat Roig" de l'Arxiu Nacional de Catalunya)

El pas per la frontera

Vaig néixer el 1913, el dia de Santa Cecília. Tenia, per tant, vint-i-sis anys quan vaig passar els Pirineus. Era tinent d'artilleria de l'exèrcit republicà. Vaig passar la frontera quan ja la guerra s'havia acabat. Al moment d'acabar-se, jo era a València. Així com alguns, la majoria, foren internats en camps de concentració, jo me'n vaig poder escapolar gràcies a què tenia un vestit civil. Vaig passar de la zona valenciana a la catalana sense cap contratemps. El fet d'anar ben vestit ja em donava pas; en aquest cas sí que puc dir que l'hàbit feia el monjo... D'altres que estaven en les mateixes condicions que jo, només perquè anaven amb el vestit de soldat de l'exèrcit republicà fet a trossos, només per això, els agafaven. "Aquest és un fugitiu", deien. Jo anava amb un vestit que tenia, nou de trinca, i passejava com un senyor pels carrers de València. Ningú no em va molestar mai. I per venir a Barcelona ningú no em va demanar cap salconduit.

Vaig passar la frontera quan ja feia un temps que havia sortit aquell cèlebre "parte": "la guerra ha terminado". Recordo el dia que vaig passar la frontera perquè era el catorze de juliol i vaig arribar a França en festa i això contrastava molt amb el país d'on sortia. És a dir, que a França ho celebraven i nosaltres, aquí, fugíem.

L'estada als camps de concentració francesos

Vaig anar a parar a un camp de concentració francès en part pel meu poc esperit. Em vaig trobar sense ni cinc cèntims. Jo tenia un "travel-check", uns quants dòlars, i el portava com a reserva. I en un banc d'Andorra me'l van mirar de totes bandes i em van dir que era fals. Era un banc andorrà d'aleshores, de pagès, i no sabien res de res. Potser aquesta petita causa, que sembla ara una bestiesa, va determinar tota la meua vida posterior, totes les coses que em van passar. Em vaig quedar, doncs, sense ni cinc. A Perpinyà vaig buscar feina, però els gendarmes ens empaitaven per tot arreu, no ens deixaven viure. Ningú no et volia llogar, ningú no et volia donar feina. Tothom tenia por, de les multes, etc. A més, tampoc no podies treure el cap per cap lloc perquè amb la nostra cara de meridionals de seguida ens enganxaven. I així vam arribar al camp de Barcarés. Després vaig passar a Saint-Cyprien. Aleshores la meua moral era magnífica, allò no era més que una aventura. Si tenies diners podies menjar el que volies i, si no en tenies, havies de prendre la gasòfia aquella que ens donaven, a base de lleties i poca cosa més.

Les barraques d'aquells camps de França eren com caixes d'ous. Passava el vent i la sorra per tot arreu. T'adormies damunt la sorra tapat amb una manta i a l'endemà t'hi trobaves colgat

Als camps francesos, estàvem en unes condicions bastant dolentes, s'acostava l'hivern, no teníem roba i començàvem a passar força fred. Les barraques d'aquells camps de França eren com caixes d'ous. Passava el vent i la sorra per tot arreu. T'adormies damunt la sorra tapat amb una manta i a l'endemà t'hi trobaves colgat. És clar, en aquestes condicions no pots viure gaire temps. I els francesos s'aprofitaren per a captar gent per a les companyies de treball. Et donaven un petit sou, una cosa com mig franc, però rebies més bona alimentació sense ser bona del tot; tenies roba i podies anar net. Ni tampoc agafaves polls. Ens enrolaren, així, per anar a fortificar la línia Maginot en la zona que feia de frontissa entre la part d'Alemanya i de Bèlgica. Quan els alemanys van irrompre en aquella zona, nosaltres vam guillar d'allí i vam tirar, seguint la mateixa línia Maginot, cap avall. Vam arribar fins a la mateixa frontera suïssa, a la població de Delle. Nosaltres no anàvem armats, sols uniformats amb l'uniforme color blau cel del temps de la guerra del catorze.

Detinguts pels alemanys

podia anar a Espanya, però hauria anat a parar a un camp de concentració. No hi havia sortida

És clar que te'n podies escapar! Però on podies anar? N'hi va haver alguns que se'n van escapar, però, perquè tenien amics o francs. També podia anar a Espanya, però hauria anat a parar a un camp de concentració. No hi havia sortida. Així, abans d'arribar a Delle, seguíem la línia Maginot amb moltes peripècies; fins ens van metrallar el tren diverses vegades. El tren no podia baixar més avall, érem a la frontera amb la zona ocupada pels alemanys. Aleshores vam intentar d'endinsar-nos a Suïssa i no ens hi van deixar entrar. Suïssa es va portar molt malament amb nosaltres, ens va entregar tots als alemanys. La població suïssa sí que ens va ajudar però als gendarmes ens en van treure. Jo m'hi vaig infiltrar dues vegades, a Suïssa. Però ens anaven pescant per les muntanyes i la segona vegada ens van ficar a la zona ocupada. Nosaltres estàvem desesperats, famolencs. No podíem més, vaja. Després de trescar per les muntanyes tant de temps...

Recordo molt bé el primer oficial alemany que vaig veure. Potser no era oficial, deuria ser sols sergent... Parlava francès i la primera cosa que ens va dir va ser:

- Sou a Alemanya i aquí la cosa més important és la netedat. No admetem gent bruta.

Ens van portar a Belfort, en una caserna ocupada per alemanys i hi vam ser fins que no ens van recollir per portar-nos cap a l'stalag (1), a Alemanya, en una zona àrida, terriblement freda.

L'arribada a Mauthausen

Jo anava seguint l'aventura i em deia: "Home, no et mataran pas!". Però, és clar, ens reservaven per a una mort més refinada. No hi havia gaire menjar, més aviat passàvem fam. Però no era la fam terrible de després, això no. Ens van portat tots en massa a Mauthausen, sense fer cap tria ni mirar les responsabilitats polítiques de cadascú. Ens hi van dur en uns trens que van posar, especials. No sabíem ben bé cap a on anàvem. Sols sabíem que anàvem cap a l'est, això sí. Però res més. Al final vam saber que havíem anat a parar prop de Linz. Havia sentit parlar dels camps de concentració, però no de Mauthausen. Ho vaig conèixer per primera vegada quan vaig veure el cartell que deia: MAUTHAUSEN.

La primera rebuda, desagradable de debò, va ser trobar-nos amb altres espanyols que eren al camp des de feia uns quants mesos, els quals eren veritables esquelets. Feien molta pena.

La primera impressió de Mauthausen va ser la d'entrar en una mena de castell fortificat, estava tot fet amb pedra picada de la pedrera de Mauthausen. Era un castell amb unes galeries, uns merlets, una fortificació amb unes parets de pedra de carreus, d'aquests de granit. Allò no hi havia manera d'ensorrar-ho. La primera rebuda, desagradable de debò, va ser trobar-nos amb altres espanyols que eren al camp des de feia uns quants mesos, els quals eren veritables esquelets. Feien molta pena. Ens dèiem: "això serem nosaltres d'aquí un temps". Estaven completament desnudits, amb les cares plenes de crostes, de cops, de blaus. Tots coixejaven. En fi, no vulguis saber com estaven... Vestits de qualsevol manera, amb draps, i amb el fred que feia! Érem al mes de gener i aquell any no ho sé, però l'any següent vam arribar a 37 graus sota zero. Els companys ens van rebre donant-nos "bones notícies". Ens deien:

- "¡Habéis caído en la trampa, estáis listos!".

Jo tenia la impressió que realment havíem caigut al fons del pou. Aleshores sí que vaig veure que no en sortiria, ens vam veure perduts. Els uns pels altres anàvem aguantant la moral. Els catalans no formàvem grup a part, estàvem barrejats amb gent de tota Espanya. Ens lligàvem per afinitats. La moral es pot sostenir una temporada, mentre menges, però allà cada vegada trobàvem més a faltar el menjar. El menjar era tan poc! Al dematí ens donaven una mena de sopa, bé, sopa... allò era com un brou d'ossos amb una mica de sèmola. Al migdia, en un plat més profund (nosaltres en dèiem gamela, del francès gamelle), l'omplien d'una mena de gasòfia feta amb naps; alguns dies eren cols, d'altres col agre, unes quantes patates o naps de farratge. Tot això triturat i ben cuit en una mena d'olles a pressió

molt grans. A còpia de coure, s'hi arribava a estovar. Això era tot el dinar. A la tarda et donaven uns 300 gr. de pa amb una mica de botifarra feta de les vísceres del bestiar bullides i que sols en tenien l'aspecte, de carn. Aquesta era tota la proteïna que ens donaven. Alguns dies ens donaven margarina feta a base de sèu i una mica de cafè. Els antics del camp ens aconsellaven que no beguéssim aigua. Era aigua de muntanya, molt forta, i en quatre dies anaves al canyet; et produïa unes diarrees tremendes, perquè l'aigua era massa bona, d'alta muntanya. Així, tot el que beviem era aquest cafè, perquè sabies que si beviessis aigua estaves llest.

ens van dur una mena de pijames fets amb roba ratllada de cotó. Estaven foradats i recosits per tot arreu. En molts d'ells encara es veia la sang, perquè els havia duts gent que havia estat afusellada, assassinada. Encara s'hi veien els forats dels trets.

A la meua expedició érem més de mil, sols espanyols. Veníem en el tren tancats amb el forrellat i tot; eren vagonets de càrrega. Tots érem per terra, de qualsevol manera. Amb una fam que ens arborava, cansats, rebentats. Un matí, de cop i volta, el tren es parà durant una estona, però com que el tren s'havia parat moltes vegades durant hores i hores, no en vam fer cap cas. De sobte, vam començar a sentir el soroll de les portes que s'obrien, rac, rac, rac, i una cridòria com si fos de lladrucs de gossos. Eren els SS que, amb cops de culata i puntades de peu, ens feien baixar dels vagonets. Ens feien saltar i quèiem i, vinga!, a formar! Amb un fred que feia! Era un fred terrible. Això va ser una sorpresa inoblidable. Tots estàvem dormint i que de cop i volta et treguin d'aquella manera... Vam agafar el camí de Mauthausen cap amunt. Hi havia alguns que anaven carregats amb maletes i trastos, però ho vam anar abandonant tot. Així, amb els cops de culata i les puntades de peu vam començar a pujar aquella pujada, anàvem mig morts. I arribem al camp i ens trobem amb l'espectacle dels qui ja hi eren, que semblaven cadàvers. I tots vinga a dir-nos: "ino sabéis dónde habéis caído!". I aleshores va venir el canvi de roba. Ens van fer passar a les dutxes de desinfecció i ens van fer treure tot el que portàvem, tot, tot. I ens van dur una mena de pijames fets amb roba ratllada de cotó. Estaven foradats i recosits per tot arreu. En molts d'ells encara es veia la sang, perquè els havia duts gent que havia estat afusellada, assassinada. Encara s'hi veien els forats dels trets. Després ens van prendre la filiació i ens van repartir per les barraques. Eren uns barracons grans dividits en dues sales, l'una era el menjador i l'altra el dormitori. Normalment hi havia lloc per un centenar d'homes i hi van arribar a ficar set-cents. Hi dormíem capiculats, a terra. Els veterans dormien en lliteres.

El triangle blau

Una de les impressions fortes que vaig rebre, en entrar, va ser quan l'intendent general, un alemany que havia estat a Espanya durant la Guerra Civil, ens va fer un discurs de benvinguda i ens va dir: "jo us conec, sé com sou els espanyols, aquí s'han acabat les *agallas*" i ho va dir amb una paraula més gràfica. "Aquí -va dir- el que diu la més petita és home mort. Heu de limitar-vos a complir el que us diguin i no aixecar el cap perquè us el faran baixar. No us penseu que això és com a Espanya, on tothom fa el que li dóna la gana". Ho deia amb la veu aflautada, era homosexual. Havia estat soldat i havia caigut en desgràcia.

Nosaltres érem considerats apàtrides, portàvem el triangle blau. Sembla que el ministre d'afers estrangers alemany, en Ribbentrop, va parlar amb en Serrano Suñer i li va dir que tenia molts espanyols i que no sabia què fer-ne. I en Serrano Suñer li va contestar, segons diuen que es va esmentar després al Procés de Nuremberg, que no els coneixia, que no sabia qui eren, que en fessin el que volguessin.

Els treballs a la pedrera

vaig tenir la sort que, gràcies als dibuixos que feia el meu amic Arnal, em vaig poder salvar

En aquell moment deuríem ser uns deu mil. Moriren set mil. Encara que les xifres no les sé gaire bé. Ens ajuntàvem més aviat per afinitats. Els catalans anàvem barrejats. Potser tendíem a ajuntar-nos segons el lloc d'on proveníem, però no perquè ens ho haguéssim proposat abans. Només entrar, anàvem a parar a la pedrera per treballar-hi. Però vaig tenir la sort que, gràcies als dibuixos que feia el meu amic Arnal, em vaig poder salvar. Em van donar un càrrec al magatzem de la roba civil. Estava sota cobert, no em maltractaven, menjava una mica millor perquè fèiem estraperlo de roba amb els cuiners. Si uns ens donaven pa, nosaltres els donàvem un parell de mitjons, etc. Allí dins no feia tant de fred; hi teníem una estufa gran perquè també hi havia els SS. A la pedrera, hi treballava a tongades. Unes vegades em carregava una pedra al coll i vinga, a pujar i baixar les escales aquelles. Això era esgotador. Després vaig estar una temporada carregant vagonetes, també a la pedrera, carregant-les de pedra trossejada. Una altra feina que em feren fer va ser netejar uns dipòsits que estaven plens de la porqueria que baixava del camp. Eren uns dipòsits de "decantació"; els omplien d'aigua i després servien per a regar. Per a netejar-los, ens donaven unes galledes i les havíem d'omplir de la porqueria que hi havia acumulada. Era pestilent, allò. Si no em vaig morir aquells dies crec que ja no em moriré mai. Treballàvem dins d'una gran bassa de merda i amb les galledes

l'havíem de buidar. Ho havíem de fer així, perquè les bombes dels dipòsits no funcionaven, s'havien embussat. I a mi em va tocar aquest *Kommando* de neteja, ens triaven a dit.

O bé arribar dalt de tot o morir. Perquè si la pedra em queia a terra em podia aixafar i, després, no hauria pogut tornar-me-la a carregar

La pedrera pertanyia a una companyia austríaca que explotava la pedra, que era molt bona. Era una companyia on intervenien els SS. Es tractava d'explotar tota la mà d'obra gratuïta que tenien, i la manera d'explotar-la era donar-li poc menjar i fer-los treballar tant com podien i, quan n'hi havia algun que no servia, se'l liquidava. La nostra feina era pujar pedres: hi havia especialistes que treballaven de molers, o que barrinaven. Els qui no eren picapedrers, etc., que no tenien cap especialitat, eren simplement mà d'obra i havien de tragar pedra. El camp tenia molta necessitat de pedra, perquè s'hi feien uns murs enormes per a fer les barraques, veritables edificis. La millor manera era fer-la pujar a coll pels presos. Si tenies sort, et tocava una pedra d'uns set o deu quilos. Però si un dia l'SS t'agafava com a cap d'esquila, anaves ben llest. És el que a mi em va passar una vegada, que em van carregar una pedra que pesava uns cinquanta o seixanta quilos i si vaig arribar a dalt va ser per pur miracle. L'SS em va reconèixer perquè jo portava ulleres i em va dir:

- "Ah, tu ets el que estaves al magatzem, eh?".

Era un SS d'aquests joves i amb una mala llet que tenia! Em va identificar com un dels qui havien estat al magatzem de la roba i em va dir que fins ara jo me les havia mamades dolces i que ja veuria el que era bo. Em va cridar, doncs, i jo em temia que m'estovés a garrotades, però simplement em va manar que em posés una pedra enorme al coll. Em van haver d'ajudar a posar-me-la al coll i ja em veus a mi pujant escales amunt; jo pensava que si em queia la pedra, o queia jo, que ja estava llest. O bé arribar dalt de tot o morir. Perquè si la pedra em queia a terra em podia aixafar i, després, no hauria pogut tornar-me-la a carregar. La qüestió és que vaig arribar fins al capdamunt i des d'aleshores la meva feina va consistir a esquitllar-me d'aquell SS, de manera que no hi fos quan jo anés a treballar a la pedrera. Així m'havia de camuflar i procurava no trobar-me'l perquè pensava que si em feia tornar a carregar-me una pedra com aquella ja no ho explicaria.

Treballs a d'altres *Kommandos*

Li van donar una pallissa tan forta que, desesperat, va sortir d'allí on l'apallissaven i va anar a enganxar-se a la filferrada elèctrica

Abans d'anar a parar a la pedrera em vaig passar sis o set mesos treballant al *Kommando* que es cuidava de la roba. Això és el que em va salvar la vida. Després va caure tot el *Kommando* en desgràcia perquè el seu cap robava roba i joies dels deportats. Un dia el van pescar i el van tancar en un altre camp, com a presoner. De SS va passar a ser presoner. Aleshores vam caure tots i el que feia de secretari del cap, que era un advocat vienès, el van matar. Li van donar una pallissa tan forta que, desesperat, va sortir d'allí on l'apallissaven i va anar a enganxar-se a la filferrada elèctrica. Era un advocat cristià-demòcrata. I aleshores em van tornar a portar en un barracó de l'interior del camp. Abans estava com a *Prominenter*, en una situació privilegiada: anava net, no tenia polls, fins i tot dormia amb llençols. En aquella època estava com un rei.

Se m'inflaven les cames, se m'hi feia aigua, era l'edema propi de la fam

A la pedrera, no hi vaig estar gaire temps perquè em van portar al *Kommando* que havia de treure la porqueria dels dipòsits. En deuriem triar perquè estava relativament fort i per aquesta feina buscaven els menys prims. Ja em vaig aprimar aviat, ja... En aquell moment deuria pesar uns quaranta-cinc o cinquanta quilos. Normalment en peso uns setanta o setanta-cinc quilos. Se m'inflaven les cames, se m'hi feia aigua, era l'edema propi de la fam. En aquells moments la meva moral era bastant baixa, pensava que si allò continua gaire temps no ho resistiria. Però, malgrat tot, vaig anar aguantant.

La solidaritat

La solidaritat entre nosaltres es va organitzar més tard d'haver arribat jo al camp. Quan vam arribar nosaltres al camp, sols hi havia alemanys, polonesos i espanyols. També hi havia algú que procedia de les Brigades Internacionals, algun hongarès, txec, però no gaires. El comportament dels alemanys presos va ser, en general, dolent. Fins i tot els polítics. N'hi va haver molts que es van deixar vèncer per la por i feien aleshores el paper

de botxins. És clar que n'hi havia molts de nazis. Els polonesos miraven molt per casa seva. Quan convenia, si els obligaven, també feien alguna brutalitat. És clar que no es pot generalitzar... Però la brutalitat i la crueltat es contagiava.

Molt important per a mi, va ser en Bailina, des del punt de vista moral i material

Entre els espanyols es va organitzar la solidaritat gràcies a què hi havia un grup que es van mantenir molt íntegres, molt sencers. Els primers que es van organitzar d'una manera política i van mantenir la cohesió, això no ho podem oblidar, van ser els comunistes. També ho van fer de seguida els grups sindicalistes. Com és lògic, primer s'ajudaven entre ells. Foren els primers a organitzar-se potser pel fet que vam arribar junts i que fèiem una vida aïllada enfront dels alemanys. També portaven l'experiència d'una guerra i, a més, havien anat a parar allà per motius polítics, tenien una altura superior en el sentit moral. L'ajuda de vegades era més important amb paraules o gestos que no pas donant menjar. En un moment en què jo anava cap avall moralment vaig rebre'n tanta que no ho oblidaré mai més. Molt important per a mi, va ser en Bailina, des del punt de vista moral i material. Al camp vaig estar sempre al marge dels grups polítics. Em va semblar que era una bestiesa trasplantar la lluita política entre els diversos grups al camp. Era com si dos lleons que estan engabiats s'enfrontessin entre ells. Hi va haver un enfrontament entre anarquistes i comunistes, perquè aquestes coses s'arrosseguen. És clar que en alguns casos es van ajudar entre ells però això no vol dir que alguns d'ells no es barallessin verbalment. Hi havia discussió política, allí dins. Com que parlaven en castellà o en català i ningú no els entenia, podien dir el que volguessin.

Fe en la victòria

A mi allí dins em mantenia la idea de sortir amb vida. I de poder-ho explicar

A mi allí dins em mantenia la idea de sortir amb vida. I de poder-ho explicar. Feia molt de temps que portava al cap la idea de *K.L.Reich*; pensava que tot allò s'havia de saber, que hi hagués algú que en fes de notari. Que en donés fe. Tenia una fe absoluta que guanyarien els aliats, això no ho vaig perdre mai. Les nostres relacions amb els SS gairebé no existien, ens ignoràvem mútuament. Nosaltres ens fèiem més amb els *kapos*, a qui odiàvem. Els *kapos* eren gairebé tots delinqüents comuns. També hi havia alguna excepció. Vaig conèixer un alemany, per exemple, molt intel·ligent,

molt cultivat. Tenia una visió molt lúcida d'Alemanya. Era allà dins perquè tenia una fàbrica de balances automàtiques. Importava peces de Suïssa de contraban perquè a Alemanya no en tenien. Un dia el van pescar i el van tancar. Primer va estar un temps a la presó, i quan va complir la condemna, la dona, pensant que es faria així amb la fàbrica del marit, el va denunciar com a enemic del règim i, és clar, va anar a parar al camp. I allà va deixar els ossos. S'hi va morir perquè va cometre una bestiesa. Ell tenia, com a conseqüència de la primera guerra mundial, una mena de quist molt gros a l'estómac, com una llúpia. I un metge SS el va entabanar i li va dir que allò li podien treure; s'ho va deixar fer, i s'hi va quedar. Perquè el metge sols volia experimentar amb ell.

Amb els meus companys espanyols parlava molt de la marxa de la guerra, això era el que ens fascinava més. Les notícies sempre es filtraven. Encara que moltes vegades tardaven una mica. Al camp hi havia una secció de ràdio i un *Kommando* es dedicava a fer-ne les reparacions i aquests es dedicaven a escoltar les notícies i a fer-les córrer. Escoltaven emissores clandestines o estrangeres. L'humor dels SS, sobretot dels alts comandants, depenia de la marxa de la guerra. Els dies que hi havia mala maror, i que nosaltres en dèiem "ofensiva", feien córrer més la gent o els feien treballar a garrotades i nosaltres pensàvem que els alemanys devien haver perdut alguna població important.

Les matances de jueus

Ells sabien que havien de morir. Veien que no tenien cap perspectiva, cap possibilitat. Mai no se'n va salvar cap

Dels jueus recordo escenes molt tristes. Vaig presenciar la mort d'una colla de jueus holandesos, deuriem ser uns cinc-cents, que van anar a parar allà mentre jo era al *Kommando* de la roba civil. No en va quedar cap, de jueu. Ni un. Els mataven de la manera més espantosa que et puguis imaginar. Hi havia de tot, joves i vells. En general els mataven simplement a garrotades. I els que resistien, perquè això durava dies, aleshores els gasejaven. Els feien pujar unes pedres descomunals a la pedrera, sempre estaven en companyies de càstig. Els feien treballar corrent, per exemple. I quan arribaven cansats a les barraques i s'ajeien, aleshores, a mitjanit, qualsevol SS que estava borrarxo, els feia aixecar i els obligava a fer exercici físic. I sobre la neu, a l'hivern, al pati, els feien saltar a la gatzoneta, etc., sota les puntades de peu i garrotades dels SS. I quan ja s'havia acabat la persecució estaven contents perquè n'havien deixat uns quants allà. Ells sabien que havien de morir. Veien que no tenien cap perspectiva, cap possibilitat. Mai no se'n va salvar cap.

Matar per matar

Els SS partien de la idea que tots els enemics del nacionalsocialisme no mereixien viure. Ara, hi havia moltes maneres de matar. Ens podien afusellar, però això no donava rendiment. Una manera de morir a poc a poc era fer-nos treballar. Fins que ja no quedava res de vida, fins a l'extermini total. Recordo haver vist moltes vegades el comandant del camp, en Ziereis. Tenia pinta de bèstia. No tots els SS tenien aquesta pinta, però. N'hi havia de *guapos*; a un l'anomenaven en Gary Cooper. Tots tenien un malnom. En Popeye era un *kapo* i tenia cara de mariner. L'intendent que ens va rebre, li dèiem l'Enriqueta, per la seva veu...

Em semblava impossible que aquests crims poguessin quedar impunes. I no s'ha fet justícia

Potser la més gran impressió que tinc de l'estada al camp, una d'aquelles que et deixen anorreat, fou un dia que vaig assistir a una pallissa que van donar a uns txecs que van entrar un vespre. Jo hi vaig assistir perquè en aquell moment estava al *Kommando* de la roba civil i els havia de recollir la roba i posar-la en sacs. En Ziereis va venir borratxo com una cuba, perquè acabava de celebrar no sé quina victòria. Va començar l'interrogatori i els va començar a dir si eren comunistes o què, i vinga garrotades amb la verga i guitzes, cops de puny. I aleshores en Ziereis es va enamorar d'uns dels txecs i en una raconada el va matar a cops de puny. A mi em va esquitxar de sang tot l'uniforme. Això és una de les coses més espantoses que hi vaig veure. No, no tenia por. Estava esfereït, simplement. Em sentia impotent. Però, és clar no hi podies fer res. Sols procurar que no et toqués a tu. I esperar que arribarien moments millors en què es podria fer justícia. No, no vaig sentir el desig de revenja quan es va acabar tot. Sols de justícia. Em semblava impossible que aquests crims poguessin quedar impunes. I no s'ha fet justícia. Els qui van caure en mans de les forces aliades, per regla general, se'n va fer.

L'alliberament

Amb l'entrada dels americans potser discrepo una mica d'altres companys. Jo no estava al camp central de Mauthausen, aleshores, sinó en un altre camp més petit (Ternberg). I tots els que van entrar al nostre es van portar bé. Tots els SS van ser detinguts i amb alguns es va fer justícia allí mateix. Nosaltres estàvem en un *Kommando* i va donar la casualitat que tots els americans que hi van entrar eren de parla espanyola, de Califòrnia i Nou Mèxic. Ens hi enteníem bastant bé i, és clar, no van tenir gaires contemplacions. Quan van veure l'espectacle d'aquelles fosses obertes

plenes de cadàvers i cadàvers, coberts amb quatre dits de terra –després els van haver de desenterrar tots-, quan van veure aquell espectacle macabre, es van indignar. A d'altres camps, hi va haver americans que no hi van veure res, però allà sí.

Els darrers dies es va organitzar la resistència de manera que hi havia alguns que estaven preparats, per si ens feien entrar a les boques minades de la muntanya, per fer un intent desesperat. Ens podien ficar en una d'aquelles boques i fer volar tota la muntanya. Quan els alemanys van veure que estàvem disposats a jugar-nos la vida, no ho van fer. És clar que nosaltres estàvem desesperats; no teníem gran cosa, però teníem un parell de pistoles, un fusell que havíem arreplegat de l'armeria. Ells ens van agafar por, em penso. I per això ho van deixar córrer.

(*) Aquest text no s'havia publicat mai íntegrament. Tanmateix, una bona part apareix reproduït al llarg dels diversos capítols del llibre *Els catalans als camps nazis* de Montserrat Roig. Una altra part es va publicar a la revista "Serra d'Or" del mes de novembre de 1974, arran de la mort d'Amat-Piniella. Finalment, una tercera part –de la qual cal destacar la que va des de l'inici de l'entrevista fins a l'explicació de l'arribada a Mauthausen- ha restat inèdita fins ara.

Per a facilitar la lectura del text, s'hi han afegit alguns títols indicatius.

(1) Un "stalag" és un camp de presoners de guerra.